

Anton Fabián

Ohlasovanie v dobe Košických mučeníkov

1. Náboženská nevedomosť

Podľa francúzskeho historika J. Delumeau boli v 16. stor. dva silné prúdy, ktoré zasahovali a modifikovali tvárnosť života cirkvi. Bola to *reforma protestanská* a *reforma katolícka*¹. Za najhoršie zlo tejto doby bola považovaná *náboženská nevedomosť*. Sv. Vincent z Pauly a sv. Karol Boromejský zo strany katolíckej, Luter a Kalvín na strane protestanskej hlásali tézu: «Príčinou ztratenie je náboženská nevedomosť»². Preto zdôrazňovali, že je nutné učiť kresťanov doktrínu viery.

Isteže to nebolo prvýkrát v dejinách, kedy sa hovorilo o náboženskej nevedomosti, ale bolo to po prvýkrát, keď sa ona hodnotila ako koreň všetkého zla, a keď sa ako liek predkladalo katechetické vyučovanie. Veľký dôraz sa začal klásť na formáciu kňazov, na systematickú kazateľskú činnosť a na zakladanie nových škôl. Staré rehole sa obnovovali a vznikali nové. S rozvojom tlačiarenskeho priemyslu sa katechizmus stal najpoužívanejšou pastorálnou pomôckou za posledné štyri storočia.

Aj *Kaníziov katechizmus* (1589), aj *Rímsky katechizmus* (1566) Tridentského koncilu predkladali kresťanskú náuku vo svojej čistote a priezračnosti tak aby veriaci sa naučili modliť, praktizovať čnosti a prijímať sviatosti. Toto sa volalo «viera karbonára (uhliara)»³. Stále viac sa zdôrazňovalo, že nestačí veriť vo všeobecnosti čo Cirkev verí a nič viac. Treba naopak aj dôsledne poznať, čo Cirkev učí. Práve túto úlohu splňali katechizmy. Sprístupňovali väčšine ľudí kresťanskú náuku jazykom inteligentným, nie príliš učeným ani nie príliš infantilným. Zatiaľ čo predtým, v stredovekých manuáloch bolo hlavným heslom «dobré žiť a dobre umrieť», v spomínaných katechizmoch sa kládla priorita na «vedieť ako dobre robiť».

2. Katechéza a kázeň pre ľud

Kňazskou kazateľskou činnosťou sa Tridentský koncil (1546-1563) zaoberal v dvoch dekrétach: *Decretum de reformatione* a v *Super lectione et predicatione*. «Uhorsko zastupovali čanadský biskup Ján Kolosvári a kninský biskup Andrej Dudič. Okrem nich Ferdinand I. vyslal ešte aj svojho delegáta, päťkostolského biskupa Juraja Draškoviča»⁴. Snem zvlášť podčiarkoval, že kázeň je «praecipuum munus episcoporum» (hlavný úrad biskupov, osobná povinnosť). Tento spôsob starostlivosti o duchovný život má vykonávať v

1. Porov. J.DELUMEAU, *Il cattolicesimo dal XVI al XVIII secolo*, Mursia, Milano 1971.

2. Porov. J.DELUMEAU, *Il Cristianesimo sta per morire?* S.E.I. Torino 1978, str. 180

3. A.ZUCCHINALI, *Predicazione e catechesi dal secolo XVI ai giorni nostri*, in: *Il ministero della predicazione*. Quaderni di Studi e Memorie, 6-1984, Piemme, Casale Monferrato 1985, str. 34-50

4. J.µPIRKO, *Cirkevné dejiny II*, Neografia, Turčiansky sv. Martin 1943, str. 230

jednote s biskupom všetok klérus, nielen v nedeľu alebo vo sviatky, ale aj každodenne, alebo aspoň trikrát v týždni v pôste, advente a kántrových dňoch⁵. Z analýzy vtedajšej praxe vyplýva, že kázeň bola chápaná ako vysvetľovanie evanjelia, ktoré sa končilo pobudením k čnostnému životu a plneniu stavovských povinností a varovaním pred zlovykmi a nerestami.

Nechýbali ani pokusy integrovať kázeň pre ľud s katechézou. Často sa katechetické vyučovanie prenášalo na kazateľnicu⁶. Napr. sv. Karol Boromejský (1538-1584), kardinál a milánsky arcibiskup, na diecéznych synodách odporúčal, aby sa «k vysvetľovanému evanjeliu pridávalo aj vysvetľovanie *Verím v Boha, Otče náš, Desatoro a Sviatosti*»⁷ (čiže štruktúra Tridentského katechizmu). Ešte aj dve storočia neskôr, Michaele Casati, biskup z Mondovy odporúča svojim kňazom: «V kázňach pre ľud nech sa postupuje podľa metódy sv. Karola, t.j. po zopakovaní evanjeliového príbehu a vysvetlení epistoly, nech sa vyberie vhodná téma z kresťanskej nauky pre poučenie ľudu»⁸. O úsilí spájať katechézu s kázňou pre ľud v kostole svedčí aj fakt, že v niektorých vydaniach Rímskeho katechizmu vo Francúzsku a Taliansku, v úvode je ponuknutá aj tabuľka, ktorá dôležité body kresťanskej nauky odkazuje na patričné nedeľné evanjeliá.

3. Košickí mučeníci - kazatelia a katechéti

J. Špirko v Cirkevných dejinách píše, že na Slovensku sa o publikovanie tridentských reformných dekrétov postaral ostrihomský arcibiskup Mikuláš Oláh, v apríli 1564 na synode v Trnave⁹. Pričinil sa o to, aby sa katolícka cirkev v Uhorsku vnútorne zreformovala. Kanonické vizitácie od r. 1559-1564 ukázali, že skoro celé Slovensko bolo zaplavené «nemeckou vierou», učením novotárov. Oláh zvolával synody, na ktorých poučovaním a osobným príkladom sa snažil pohnúť kňazstvo k cirkevnej vernosti. Na pomoc si povolal jezuitov, ktorým zveril školstvo a výchovu kňazstva. Osobitne treba pripomenúť, že katolícka Cirkev prišla s dvoma návrhmi na založenie univerzít: prvá v Košiciach a druhá v Kláštore pod Znievom.

Do tohto celocirkevného procesu obnovy boli zapojení aj kanonik Marek Križín a jezuiti Ľudovik Pongrácz a Melichar Grodziecký.

Štefan Pongrácz vyštudoval filozofiu, rétoriku a teológiu a ako 32-ročný bol vysvätený za kňaza. Rok nato, 1616, prišiel na Kolégium v Humennom. Uvádza sa, že «v

5. Nemožno hovoriť o homílii v dnešnom slova zmysle, lebo kázeň nebola súčasťou liturgie ale bola mimo nej, pred ňou. Ani nebola vykonávaná v liturgickom obetnom priestore, vo svätyni, ale bola vynesená do stredu kostola na kazateľnicu. Porov. J.HERMANS, *La celebrazione dell'eucaristia*. Teologicko-pastorálne úvahy o omši podľa Rímskeho misálu. ELLE DI CI, Leumann, Torino 1985, str. 255

6. Porov. R.RUSCONI, *Predicatori e predicazione (secoli IX-XVIII)* in: C.VIVANTI, *Storia d'Italia: Annali 4. Intellettuali e potere*, Einaudi, Torino 1981, str. 1003

7. A.ZUCCHINALI, tamtiež str. 38

8. P.BRADO, *Momenti di storia della catechesi e del catechismo dal Concilio di Trento al Concilio Vaticano I*. UP Salesiana, rukopis, Roma 1982, str. 126

9. J.ŠPIRKO, str. 232

rámci humenského kolégia vykonával učiteľský a kazateľský úrad. Keďže vtedy ku Humennému bolo pridružených aj desať farností na okolí, Štefan Pongrácz kázaval pre všetky vrstvy obyvateľstva. Predstavení si ho vysoko vážili pre jeho koncepčný prístup k pastoračnej práci. Preto ho v r. 1618, teda rok pred smrťou, ako 35-ročného posielajú do Košíc za predstaveného jezuitskej misie. Situácia pre katolíkov bola v Košiciach nepriaznivá až nežičlivá¹⁰.

Melichar Grodziecky účinkoval v Prahe ako riaditeľ ústavu chudobných študentov, čiže učiteľ a súčasne správca pražskej farnosti na Kopaninách, čiže kazateľ. Píše sa o ňom: «Viera, povolanie, konštitúcie rehole i potridentská reforma ho orientovali jedine na spásu duší....Návrat k evanjeliovým princípom, obnova ducha, ponáranie sa do hĺbky, toto charakterizuje postoj, ktorý si zvolil Melichar Grodziecky»¹¹. Po Pražskej defenestrácii a ďalších prenasledovaniach, ani nie mesiac pred umučením prišiel do Košíc ako 35-ročný. Tu sa stretol so spolubratom Štefanom Pongráczom, s ktorým bol v aj v noviciáte a s kanonikom Marekom Križinom, bývalým spolužiakom z Viedenského gymnázia.

Marek Križin pochádzal z Chorvátska. Hoci cirkevno-nábožensko-politická situácia v Európe v 16. a 17. stor. bola veľmi komplikovaná, Chorvátsko zostalo katolícke. 22-ročný získava magistrát z filozofie a fyziky. Pokračoval v Ríme, kde urobil doktorát z teológie a bol vysvätený za kňaza. 27-ročný sa vracia do Uhorska.

V porovnaní s Chorvátskom a v porovnaní s Rímom, situácia katolíckej cirkvi v Hornom Uhorsku bola vážna. Nebolo biskupov. Mnohí padli pri Moháči v boji proti Turkom. No a nedostatok biskupov má vždy svoje dôsledky. Za situácie neustálych vojen (Bethlen, Rákoczi, Bočkay proti katolíckym Habsburgovcom) keď mravy aj tak zosurovejú, s úpadom morálky, akoro automaticky upadá aj cirkevná disciplína.

Veľkým požehnaním v tej dobe bolo, že na čele miestnej cirkvi bol Peter Pázmany, ktorý si ponechal mladého Križina vo svojej blízkosti. Zveril mu školskú mládež. Križin sa stáva v Trnave učiteľom, začas zastáva úrad riaditeľa kapitulných škôl. Angažuje sa v dušpastierskej práci, káže, vysluhuje sviatosti. Pázmany ho programovo vedie tak, aby postupne mohol prebrať čoraz náročnejšie úlohy. 28-ročný sa stáva ostrihomským kanonikom a 30-ročný komárňanským arcidekanom. V r. 1618 ho posielajú do Krásnej n.Hornádom. Zachoval sa jeden jeho list, z ktorého vidieť, že aj on hlavný dôraz kládol na duchovnú obnovu. Snažil sa oživiť nábožensko-duchovné potencie nášho ľudu¹².

Na záver tohto krátkeho a útržkovitého historického pohľadu možno povedať, že všetci traja kňazi: Aj Marek Križin, aj Štefan Pongrácz aj Melichar Grodziecky boli všeobecne známi ako katechéti, učelia a horliví kazatelia. To znamená že v duchu Tridentského koncilu realizovali svoje kňazské sily v službe ohlasovania Božieho slova. Rákocziho vojaci ich pre túto vernosť cirkvi 7.septembra 1619 násilne mučili a usmrtili.

10. M.FEDOR, *Troja Košickí mučeníci*, rukopis, str. 9

11. Tamtiež, str. 15, 17

12. Tamtiež, str. 22

Vieme však, že zabiť telo, ešte neznamená zabiť aj ducha človeka a tým viac prácu Ducha Božieho na pôde Cirkvi. Služba ohlasovanie sa stáročiami v rozličných formách rozvíja až k nám dnes a zaväzuje nás.

Nech nás povzbudia slová Karl Rahnera z knihy *Über die Sakramente*: «V našej dobe veľmi cítime dôležitosť ohlasovania. Žijeme totiž vo svete, v ktorom sme zaplavení množstvom informácií. Denno-denne. Avšak máme zároveň strach, že to množstvo slov, prejavov všelijakých politikov, množstvo novín a časopisov, množstvo filmov nás aj zavádza a klame. Lebo ľudská reč vie byť aj plná zloby. Kňaz však sa stáva služobníkom božej reči k človeku, preto hovorí slová, ktoré nevädnu, neopotrebovávajú sa, nestárnú... Pritom ani kňaz nemá všetko jasné. Aj on zápasí o vhodné slovo. Vyslovuje božie slovo koktavo, cíti, že druhí ním pohrdajú. Ale on napriek tomu hovorí, lebo vie, že mlčať, by bolo veľmi pohodlné, no nepravdivé. Musí byť predsa aj dnes niekto, kto krásnu Božiu reč útechy a nádeje pretlmočí svojim súčasníkom, ako kedysi Mojžiš vyvolenému ľudu... Boh vyslovil najkrajšie slovo na svete: mám ťa rád!»¹³. Každý je k tejto láske povolaný.

13. K.RAHNER, *Über die Sakramente der Kirche*, Meditationen, Herder, Freiburg 1985, český preklad *O svátostech v církvi*, Scriptum, Praha 1993, str.128-130